

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
TAIKOMOSIOS DAILĖS IR TECHNOLOGIJŲ KATEDRA

GIEDRĖ VANAGIENĖ
Dailės magistrantūros (specializacija – tekstilė) studentė

EMIGRACIJA

MAGISTRO DARBAS

Moksl. darbo vadovė:
Doc. Salvinija Anikinienė
Konsultantė:
Lekt. Vilija Lesauskienė

Šiauliai, 2009

SANTRAUKA

Giedrė Vanagienė

Emigracija

Magistro darbas

Magistro darbo teorinėje dalyje įvairiais aspektais nagrinėjamas emigracijos reiškinys, kaip viena iš migracijos formų. Atlikta jo vizuali kūrybinė interpretacija.

Surinkta ir susisteminta teorinė informacija leidžia susidaryti apibendrintą nuomonę apie emigracijos reiškinį. Emigracija – sudėtingas, daugialypis ir nevienareikšmis reiškinys. Jis neaplenkia nei istorijos, nei politikos. Vieni žmonės jį laiko palankiu visuomenės reiškiniumi, nes pokyčiai praturtina, kitiems tai suteikia pretekstą nacionaliniams, rasistiniams bei kitokiems konfliktams.

Pastaraisiais metais emigracijos reiškiniai Lietuvoje tampa ypač aktualūs ir įgyja vis naujų aspektų. Kalbama apie vis neslūgstančią ir kitapus besiritančią emigracijos bangą, nors dar prieš keletą metų vyravo nuomonė, esą emigracija yra neišvengiamas ekonominis reiškinys, kurio valstybei nereikia nei stebėti, nei juolab reguliuoti. Tam tikras lūžis įvyko 2006 m. pasirodžius Statistikos departamento pranešimui, kad pagal emigracijos mastus mūsų valstybė pirmauja Europoje.¹ Šiandien, Lietuvai pažymint tūkstantmečio sukaktį, jau skamba pavojaus varpas: emigracija pasidarė nebevaldoma, Lietuva tapo išsivaikščiojanti valstybė.

Emigracijos reiškinys pastarąjį dešimtmetį aktyviai analizuojamas moksliniuose tyrimuose, tačiau meniniame kontekste ši tema retai interpretuojama. Magistro darbo problema sąlygoja tyrimo hipotezę, jog emigracija gali būti konceptualus meno objektas, įgyjantis savitą socialinės reklamos formą. Iškelta hipotezė pasitvirtino, galima teigti, kad opus emigracijos reiškinys kaip meno objektas nėra dažnai sutinkamas.

Magistro darbo kūrybinė dalis „Emigracija“ ne tik gali tapti parodų ekspozicijų objektu, bet atlikti ir socialinę funkciją – skatinti žiūrovus atkreipti dėmesį į opią problemą ir netylėti, o išreikšti aktyvią poziciją į šį reiškinį.

SUMMARY

Giedrė Vanagienė

Emigration

Master work

The theoretical part of the master work contains the phenomenon of emigration by various aspects as one of forms of migration. Visual creative interpretation of it was made.

Collected and organic theoretical information lets us to form a broad-brush opinion about emigration phenomenon. Emigration – complicated, multiple and not unambiguous phenomenon. It does not overtake neither history nor policy. Someone consider it as a beneficent public phenomenon, as changes enrich, for others it gives pretext for national, racist and others conflicts.

Recently emigration phenomenon becomes highly hot in Lithuania and gains more new aspects. Still it is talking about unabated emigration wave, though a few years ago it was considering that the emigration is necessary economical phenomenon, which the state doesn't need neither observe nor even control. The particular break happened in 2006 when the report of the Statistics department appeared, which declared that our state leads in Europe according emigration scale. Today, when Lithuania is commemorating the anniversary of the millennium, the alarm rings: the emigration becomes uncontrolled, Lithuania turned into dissipated state.

The emigration phenomenon is actively analyzed in the scientific researches in later decade, but this subject is rarely interpreted in the artistic context. The problem of the master work determines the hypothesis of the research, as emigration can be conceptual art object, which gains individual shape of social publicity. The posed hypothesis was confirmed, it could be proposed that burning emigration phenomenon is not often mentioned as an art object.

The creative part of the master work „Emigration“ could be not only the object of the exposures in the exhibitions but it could also give the social function – to encourage people to fix their attention on the burning problem and do not keep a still but express active attitude on this phenomenon.

TURINYS

ĮVADAS.....	5
1. EMIGRACIJA – problema ar multikultūrinės raidos stimulus?.....	7
1.1. Emigracija – viena iš migracijos rūšių.....	
1.2. Emigracijos istorija.....	
1.3. Teigiami emigracijos aspektai.....	
1.4. Neigiami emigracijos padariniai.....	
2. MAGISTRO KŪRYBINIO DARBO KONCEPCIJOS VIZUALAUS REALIZAVIMO ETAPAI.....	
2.1. Kūrybinio darbo “Emigracija” koncepcijos vystymas.....	
2.2. Grafinė meninės idėjos raiška.....	
2.3. Vizualinė “Emigracija” idėjos raiška per pasirinktas medžiagas ir technologijas.....	
2.4. Tekstilės kompozicijos įvykdymas, ekspozicijos parengimas, video instaliacija.....	
IŠVADOS.....	
LITERATŪRA	
PRIEDAI.....	

IVADAS

Emigracijos reiškinys yra aktualus dėl to, kad yra palietęs beveik kiekvieną žmogų ir šeimą. Jeigu artimieji išvyko ne dabar, tai kiekvienoje šeimoje išgirsime istorijų, kuriose minimi sotesnės duonos užjūrin savo noru išvykę, prievarta išstremti ar kitų asmeninių priežasčių išginti giminaičiai. Visais laikais vyko žmonių judėjimas, nes žmogus yra tokia būtybė, kuri ieško geresnio gyvenimo, nori užsidirbti pinigų, keliauti, kartais meilė tampa priežastimi išvykti iš gimtinės.

Migracija – nenutrūkstamas procesas, tiek prieš tūkstančius metų, tiek ir dabar, žmonės migravo ir migruoja. Šis procesas, kai toliausius pasaulio kampelius lėktuvais, laivais, traukiniais (kosminiais laivais į kitas planetas?...) galime pasiekti per kelias valandas, yra būdingas įvairioms pasaulio šalims: tiek ekonomiškai išsivysčiusioms, tiek besivystančioms. Gyventojų judėjimas daro nemažą įtaką šalies ekonomikai, mokslo lygiui, politikai, demografinėi situacijai ir kitoms gyvenimo sferoms. O kas gi yra emigracija? „Emigracija - žmonių persikėlimas iš Tėvynės į kitas šalis nuolatiniam gyvenimui“². Gyventojai yra svarbiausia kiekvienos valstybės dalis. Jie ne tik valstybės piliečiai, bet ir jos kūrėjai ir ugdytojai.

Pastaraisiais metais emigracijos reiškiniai Lietuvoje tampa ypač aktualūs ir įgyja vis naujų aspektų. Kalbama apie vis neslūgstančią ir kitapus besiritančią emigracijos bangą, nors dar prieš keletą metų vyravo nuomonė, esą emigracija yra neišvengiamas ekonominis reiškinys, kurio valstybei nereikia nei stebėti, nei juolab reguliuoti. Tam tikras lūžis įvyko 2006 m. pasirodžius Statistikos departamento pranešimui, kad pagal emigracijos mastus mūsų valstybė pirmauja Europoje.³ Šiandien jau skamba pavojaus varpas: emigracija pasidarė nebevaldoma, Lietuva tapo išsivaikščiojanti valstybė.

Magistrinio darbo aktualumas ir problema: gyventojų emigracija yra toks pat senas reiškinys kaip ir pats žmonių egzistavimas. Šis reiškinys buvo aktualus visais laikais, o dabar, naujų technologijų amžiuje, jis tapo dar aktualesniu. Emigracijos tema šiandien, atrodo, domina vos ne kiekvieną - pradedant politikų, baigiant moksleivių. Įvairių sričių tyrinėtojai aktualizuoja emigracijos problematiką, tačiau pats emigracijos reiškinys kaip meno objektas nėra dažnai sutinkamas.

Darbo objektas: emigracijos reiškinys, jo problematika.

Darbo tikslas: išanalizavus emigracijos reiškinį, jį įtakojančias priežastis ir pasekmes, suprojektuoti ir įvykdyti tekstilės kompoziciją „Emigracija“.

Darbo uždaviniai:

2 Tarptautinių žodžių žodynas (2005), p. 205.

3 <http://www.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=1298>

1. Išnagrinėti emigracijos reiškinių įvairiais aspektais.
2. Ištirti emigracijos tendencijas, priežastis ir jos pasekmes.
3. Projektuoti pasirinktos temos tekstilės kompoziciją.
4. Parinkti temos vizualizacijai tinkamas medžiagas ir technologijas.
5. Projektuoti ir įvykdyti kūrybinę magistro darbo dalį iš tekstilės medžiagų ir numatyti ekspozicijos ypatumus.

Hipotezė: emigracijos tema pastarąjį dešimtmetį aktyviai analizuojama moksliniuose tyrimuose, tačiau meniniame kontekste šis reiškinys retai interpretuojamas, nors jis gali būti konceptualus meno objektas, įgyjantis savitą socialinės reklamos formą.

Darbo metodika: teorinėje magistro darbo dalyje naudojama literatūros šaltinių analizavimo metodika. Kūrybinei idėjai išreikšti naudojamos įvairios tekstilės technologijos (siuvinėjimas rankomis, daigstymas, karpymas, klijavimas, sluoksniavimas, varstymas, audinio dažymas), padedančios atskleisti temą.

Teorinio darbo reikšmingumas: surinkta ir susisteminta įvairių šaltinių informacija apie emigraciją įgalina susidaryti apibendrintą nuomonę apie šį reiškinį, ypač opų šiandien, Lietuvai pažymint tūkstantmečio sukaktį, kadangi jau skamba pavojaus varpas: emigracija pasidarė nebevaldoma, Lietuva tapo išsivaikščiojanti valstybė.

Praktinis darbo reikšmingumas: Magistro darbo kūrybinė dalis „Emigracija“ yra reikšminga tuo, kad iki šiol šis reiškinys nėra dažnai realizuojamas meninėje raiškoje, todėl tai gali ne tik tapti parodų ekspozicijų objektu, bet ir būti naudojamas įvairių socialinių, pilietinių akcijų metu – atlikti socialinės reklamos funkciją, t. y. paskatinti žiūrovus atkreipti dėmesį į opią problemą, išreikšti savo aktyvią poziciją į emigracijos reiškinį.

1. EMIGRACIJA – problema ar multikultūrinės raidos stimulus?

Civilizacija turinti saugoti unikalumą ir įvairumą, dėl įvairių priežasčių, kurių viena ir emigracija, kasmet iš žemėlapiu ištrina po keletą tautelių pavadinimų, su jų nepakartojama kultūra, kalba ir papročiais. Gal mažai kam žinoma, bet tokio likimo, kai kurių praeities mokslininkų nuomone, galėjo susilaukti ir lietuviai. Dar XIX a. antroje pusėje vokiečių inteligentai buvo įkūrę draugiją lietuvių kultūrai išsaugoti, nes jau nebetikėjo jų išlikimu. Tačiau istorinės ir politinės sąlygos buvo palankesnės – lietuviai ne tik išliko ir patys išsaugojo unikalią savo praeities kultūrą, bet ir praturtino bendrąjį Europos istorinį paveldą. Gal ir neįtikėtina, bet labiausiai į savo nacionalines vertybes tautos atsiremia, jas iškelia įvairių okupacijų, svetimšalių priespaudos metais. Daug lengviau prarandamas tautiškumas, identiškumas savanoriškai įsijungus į senesnes civilizacijas, turtingesnes įvairių valstybių sąjungas. Dėl savo tautinių ypatybių, kaip kalbos, tradicijų, kultūros pažinimas ir įvertinimas yra būtinas savo šaknų ir identiteto išsaugojimo pagrindas. Lietuvių tautos ir jos identiteto išsaugojimas šiuolaikiniame pasaulyje yra vienas svarbiausių valstybės ir jos piliečių uždavinys.

Apie emigraciją kalbama daug ir ne be reikalo. Per dešimtmetį Lietuvą paliko apie dešimtadalį gyventojų, kasmet dar išvyksta apie 50 tūkstančių. Kodėl žmonės išvažiuoja, kokios iš to kyla pasekmės čia likusiems ir ką dėl to galima padaryti? Kodėl žmonės išvažiuoja, priežasčių kombinacija kiekvienam sava: kas didesnio uždarbio ieško, kas patirties, kas savęs realizuoti Lietuvoje negali, ką mokslai nugena svetur, ką asmeniniai santykiai paskatina išvykti, o kam tiesiog nusibodo, kad Lietuvoje, o ypač jos valdiškose institucijose, žmogus neretai traktuojamas kaip dėmesio nevertas sraigtelis. Tačiau visais atvejais emigruojantysis padaro išvadą, jog svetur bus geriau nei Lietuvoje. Naivu būtų manyti, jog nebus išvažiavimo dėl santuokų su užsieniečiais arba kad Lietuvoje bus visokeriopa verslo ar mokslo karjeros viršūnės vieta. Tačiau šiandien problema yra ta, kad emigraciją iš Lietuvos ypač skatina tai, jog Lietuva masiškai yra įvertinama kaip santykinai blogesnė vieta gyventi.

Emigracijos priežastys. Absoliuti dauguma jaunų žmonių išvyksta grynai dėl ekonominių motyvų – siekdami geresnių ir stabilesnių gyvenimo ir darbo sąlygų bei dėl to, kad nėra vertinami kaip jauni specialistai.

Reikšmingiausias intensyvios emigracijos iš Lietuvos veiksnys yra blogesnės nei išsivysčiusiose Vakarų šalyse socialinės ekonominės sąlygos. Svarbiausia priežastis yra žemas darbo užmokesčio lygis. Tokį ekonomiškai pagrįstą emigracijos aiškinimą pateikia visi iki šiol atlikti lietuvių emigracijos tyrimai. 2004 m. atliktas emigracijos tendencijų naujosiose ES šalyse

tyrimas parodė, kad Lietuvoje pagrindinės emigracijos priežastys yra ekonominės ir finansinės, t. y. susijusios su darbu ir materialine gerove. Santykinai mažo darbo užmokesčio ir didelio (struktūrinio) nedarbo įtaka lietuvių emigracijai taip pat pabrėžiama Lietuvos laisvosios rinkos instituto 2006 m. atliktame Lietuvos gyventojų emigracijos priežasčių ir padarinių tyrime. Ekonominės motyvacijos svarba užfiksuota ir nedideliuose žvalgomuosiuose Lietuvos mokslininkų, medikų bei kitų viešojo sektoriaus darbuotojų emigracijos tyrimuose.

Palmiros Jucevičienės ir kitų autorių (2002) atliktame tyrime „Protų nutekėjimo reiškinys ir jo atspindžio Lietuvos intelektiniame kapitale bruožai: žvalgomas tyrimas“⁴ konstatuojama, kad aukštos kvalifikacijos asmenys darbą užsienyje pirmiausia sieja su ekonominių poreikių tenkinimu, konkrečiai su finansiniu saugumu, galimybe būti aprūpintam darbo priemonėmis ir dirbti įdomų bei kvalifikaciją atitinkantį darbą. 2006 m. tyrimo „Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija“ rezultatai parodė, kad svarbiausi Lietuvos medikų poreikiai yra geras atlyginimas, tinkamas darbo krūvis, mėgstamas darbas ir šeima, iš kurių bent pirmuosius du jie gali geriau patenkinti išvykę į užsienį⁵.

Emigracijos, kaip mažo darbo užmokesčio padarinio, aiškinimas yra patrauklus argumentas dėl kelių priežasčių. Pirmą, šis argumentas yra empiriškai pagrįstas apklausų metu (nepaisant imčių formavimo niuansų). Antra, toks argumentas yra paprastas ir elegantiškas. Taigi jį gana lengva taikyti, nagrinėjant įvairius emigruojančiųjų segmentus.

Kadangi valstybė negali tiesiogiai lemti darbo užmokesčio didėjimo, tai iš esmės nelieka nieko kito kaip laukti, kol augant ekonomikai gyvenimo lygis Lietuvoje pasieks gyvenimo lygio Vakarų šalyse, į kurias emigruojama, lygį. Tačiau tokios strategijos perspektyvumas abejotinas, nes emigracija, ypač kai išvyksta jauni, darbingo amžiaus, išsilavinę žmonės, stabdo ekonominį augimą. Todėl gali susidaryti uždaras ratas, kai vykstant intensyviai emigracijai, žmoniškųjų išteklių kokybė mažėja. Tai savo ruožtu neskatina produktyvumo ir darbo užmokesčio didėjimo, kas vėlgi lemia emigraciją. Taigi kyla pavojus, kad Lietuvoje nusistovės tokia žemo lygio pusiausvyra.

Apibendrinant tai, ką šiuo metu žinome apie emigracijos iš Lietuvos reiškinį, galima konstatuoti, kad lietuvių emigracijos mastas yra santykinai didžiausias visoje Europos Sąjungoje ir ateityje greičiausiai dar didės. Daugiausia emigruoja jauni, tik žengiantys į darbo rinką ir neretai aukštos kvalifikacijos Lietuvos gyventojai. Atliktuose tyrimuose nurodoma, kad pagrindinė išvykimo priežastis yra palyginti su Vakarų šalimis santykinai žemas darbo užmokesčio lygis.

4 www.info.smf.ktu.lt/Edukin/lt/projektai.htm [2008-12-12]

5 Labanauskas L. (2006). Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija. Filosofija. Sociologija. Nr. 2, p. 27-34.

Tačiau toks emigracijos aiškinimas nėra pakankamas. Todėl kitame skyriuje siūlomas „gilesnis“ emigracijos proceso paaiškinimas, ieškant darbuotojų išvykimo struktūrinių priežasčių.

Kas gi skatina emigraciją? Žmonės ieško geresnio gyvenimo, nei gali pasiūlyti buvusių ir dabartinių valdininkų gobšumo bei nekompetentingumo alinama Lietuva. Ieškoma šalies, kur norinčiam dirbti yra darbo vietų.

Vos ne vienintelė priežastis, genanti lietuvius iš Lietuvos, yra noras dirbti ir užsidirbti. Todėl sveiko proto ir moralės požiūriu kiekvienam iš tų žmonių galima tik pritarti. Lietuvoje vyksta esminis ekonominės sistemos pertvarkymas. Be to, paprasto, menkai kvalifikuoto darbo atlyginimai Lietuvoje suteikia tik skurdų gyvenimą. Tai liudija ir skaičiai

Nors šiuo metu emigracija gali tapti Lietuvai viena didžiausių nekarinių grėsmių, atsakymų į keltus klausimus kol kas nėra. Emigracijos stabdymas, „kad Lietuva neišsivaikščiūtų“, kartais deklaratyviai pasirodo politiniuose rinkimų manifestuose, tačiau nei nuoseklios valstybės strategijos emigracijos atžvilgiu, nei politinės valios jai sukurti kol kas nėra.

Emigracijos reiškinys išryškina vadinamosios „infantilios pilietybės“ problemą (Kuzmickaitė, 2004) cit.⁶. Pilietinis infantilumas būdingas ir tai Lietuvos piliečių grupei, kuri išvykdama pabrėžtinai atsisako atsakomybės ir įsipareigojimų gimtajai šaliai, ir tai, kuri pasilikdama Lietuvoje beatodairiškai išvykstančiuosius smerkia. Emigracijos spartėjimas skatina išvykstančiųjų smerkimą bei „geto mentaliteto“ stiprėjimą tarp pasiliekančiųjų; visuomenėje didėja resentimento ir susvetimėjimo savimonė. Galiausiai pilietiškai infantilai elgiasi ir tie, kurie neatsižvelgia į emigracijos iššūkius bei poreikius formuodami valstybės politiką. Nūdienė valstybės emigracijos politika „narcizistinė“: „įsimylėjusi“ savas senas problemas, vengianti įsisąmoninti naujus iššūkius. Siūlomi projektai dažnai neatsižvelgia į tikruosius visuomenės poreikius, ypač ten, kur būtini ryžtingi sprendimai (pavyzdžiui, protų nutekėjimo srautų mažinimo ir susigrąžinimo strategijų kūrimo srityje) (Gliosaitė, 2004).

Leidinyje „Lietuvių emigracija: problema ir galimi sprendimo būdai“ išskiriama ilgalaikė ir trumpalaikė migracija (Gliosaitė, 2004). Ilgalaikė migracija kilmės valstybei yra žalingesnė: prarandamos lėšos, investuotos į žmonių išsilavinimą, prarandami specialistai, blogėja demografinė situacija. Tarp privalumų galima paminėti nebent su grįžtančiais emigrantais įgyjamą patirtį ir kompetenciją (tačiau tik tuo atveju, jeigu emigrantai grįžta dar darbingo amžiaus). Geresnė išeitis kilmės valstybei yra trumpalaikė migracija. Trumpalaikės migracijos trūkumai: socialinio draudimo einamojo finansavimo mažėjimas ir staigus atlyginimų kilimas sektoriuose, iš kurių nuteka reikalinga darbo jėga. Jos privalumai: nedarbo lygio mažėjimas (Lietuvai šis sumetimas svarbus tik

iš dalies, nes specialistų darbo vietų pasiūla didesnė, negu paklausa), migrantų su nauja patirtimi grįžimas, į kilmės šalį srūvantys pinigų srautai. (Iš dalies pastaraisiais reikėtų aiškinti tą paradoksą, kad vidutinė lietuvių perkamoji galia neproporcingai aukšta uždarbių atžvilgiu; tai yra, Lietuvoje išleidžiama daugiau lėšų, negu uždirbama.)

Aptariant emigracijos procesus, Lietuvoje dažniausiai kalbama tik apie ekonominę migraciją ar politinio prieglobsčio ieškojimą. Tačiau pirmiausia dėmesys atkreiptinas į tai, kad emigracija toli gražu nėra vien ekonominis procesas. Emigraciniais polinkiais lenkai ir lietuviai išsiskiria tarp Vidurio ir Rytų Europos tautų (iš visų naujųjų ES narių piliečių, 2004 m. gegužės–gruodžio mėn. prašiusių darbo leidimo Didžiojoje Britanijoje, toli gražu daugiausia yra lenkų (56 %) ir lietuvių (15 %; *Accession Monitoring Report*, p. 8) – visiškai neproporcingai Lietuvos gyventojų skaičiui lyginamajam svoriui tarp Rytų Europos tautų). Sakydami, kad lietuvius migruoti verčia tik ekonominės priežastys, šias tendencijas ignoruojame: juk zonoje tarp Slovakijos ir Estijos vyrauja daugmaž vienodos ekonominės sąlygos, tačiau emigruojama nevienodai. Migraciją, kaip ir savižudybes, socialinės-kultūrinės nuostatos lemia ne mažiau, negu ekonominiai motyvai. Tiriant ir vertinant migraciją, itin svarbus ne tik ekonominis, bet ir socialinis bei kultūrinis aspektai. Deja, šių aspektų svarbą temdo tai, kad gyvenimo būdas, tradiciškai laikytas socialiniu-kultūriniu būsenos aspektu, paverčiamas ekonominės, materialios būsenos atributu ir simboliu. Negana to, į migracijos reiškinį dera žvelgti kaip į pasaulinės pokyčių grandinės dalį, dinamišką ir įvairialypį procesą, kuris vyksta sąveikaujant įvairiems faktoriams. Lietuvių migracija nėra izoliuota nuo šiuolaikinio tautų kraustymosi, nuo dabartinio „migracijos amžiaus“. Migracija pakeičia ne tik dalyvaujančias valstybes, bet ir jų visuomenes. Lietuvos emigracijos procesus geriau atspindi vadinamoji „transnacionalizmo samprata“ (Kuzmickaitė, 2004, cit. ⁷). Pasak jos, svarbi yra istorinė emigracijos patirtis. Praeityje patirtų ekonominių ir pragyvenimo sunkumų sukelta emigracija tampa tautos įpročiu, atmintimi. Šie emigracijos įpročiai, susidarius palankioms sąlygoms, pasikartoja globaliame pasaulyje. Kultūrinė migracijos atmintis tampa tarsi „pramintas takas“, ir taip istoriniu tapęs migravimo įprotis tampa svarbus migracijos tāsai – į istorinę migracijos sandą svarbu atkreipti dėmesį, tiriant migracijos procesus. Globaliame pasaulyje migravimas nebūtinai reiškia gimimo vietos apleidimą, o greičiau buvimą keliose vietose (kelių tėviškių samprata). Migravimas vertintinas kaip pasikartojančios kelionės su aiškiai išreikšta socioekonominė pozicija. Migrantai linkę išlaikyti ryšius su kilmės šalimi; jie kuria transnacionalias bendruomenes, transnacionalias erdves. Viena vertus, tai reikštų, kad globalizacijos sąlygomis Lietuvos migrantai liks atsigęžę į

Lietuvą. Lietuvai savo ruožtu tenka pareiga neužmirštųjų, kurie tikriausiai niekada galutinai fiziškai į ją nesugrįš. Globalizacijos ir šiuolaikinių komunikacijų sąlygomis emigrantams turi būti sudarytos sąlygos gyventi kartu su mumis. Kita vertus, globalizacijos reiškinų fone iškyla ir „fatališkoji“ emigracijos pusė – ieškodami lietuvių emigracijos priežasčių, nerasime jų tik Lietuvoje. Neretai emigravimą nulemia ir sąlygoja globalūs, makroekonominiai veiksniai, asimetrinis išsivysčiusių ir neišsivysčiusių šalių ekonominis santykis. Kaip atskirus grėsmingus, nuo Lietuvos nepriklausančius veiksnius dera įvardyti ekonomiškai stipresnių šalių taikomą selektyvios imigracijos politiką: pavyzdžiui, Vokietija, siūlanti aukšto lygio specialistų trumpalaikį įsivežimą (į Lietuvą jie grįžta nualinti), bei JAV „žaliosios kortelės“ loterija, kurios dėka prisitraukiami tie žmonės, kurių Jungtinėms Valstijoms reikia – Lietuvai tai reiškia viduriniojo sluoksnio, aukštąjį mokslą gavusiųjų praradimą. Viena iš grėsmių yra ir didžiųjų valstybių nelegalios imigracijos *de facto* toleravimas.

Analizuojant žiniasklaidos šaltinius, tyrinėtus žodžio *emigracija* konotacijos viešojoje vartosenoje. Išryškėja „išeivių“ ir „emigrantų“ skirtis. Apie senuosius išėjus kalbant, konotacija beveik visuomet teigiama. Kalbant apie šiuolaikinę emigraciją, irgi esama neutralių pasakymų, tačiau didžiąją dalį sudaro neigiami vertinimai, ypač akivaizdūs gretinimuose, kaip, pavyzdžiui: „Teliai savižudybė, narkomanija, emigracija, pasitraukimas į nusikalstamą veiklą...“ Kalbant apie valstybę ir politinius dalykus, emigracija dažnai politizuojama – pirmiausia kaip neigiamas reiškinys. Emigracija yra blogis, kurį reikia vienaip ar kitaip mažinti, mėginti išvengti. Tiesa, politikos diskurse pasigirsta ir neutralaus, blaivaus aprašymo, o ne vertinimo balsų, tačiau jų nedaug, vyrauja neigiamas požiūris. Emigraciją metaforizuojant, ji įsivaizduojama kaip stichinis, nevaldomas reiškinys (Marcinkevičienė, 2004, 8). Tokio neigiamo emigracijos vertinimo ištakų derėtų ieškoti tiek minėtoje infantilioje pilietiškumo sąmonėje (išvažiavusieji suvokiami kaip tautos interesų išdavikai), tiek iš žiniasklaidos pranešimų bei nuogirdų susidėstančiame emigrantų vaizdinyje: emigrantai pasirodo nelegaliais, pastovaus būsto neturinčiais juodadarbiais, už pinigus pasiryžusiais imtis nelegalios veiklos ar net nusikaltimų. Tokių nusikaltimų, kaip turto prievartavimas, reketas, prekyba žmonėmis ir pan., gausa (o nusikaltėlių tesugaunama vos vienas kitas), sukuria įspūdį, kad darbo ieškantys emigrantai yra tapę nusikalstamo pasaulio dalimi. Tokio neigiamo požiūrio pasekmės tiksliai įvertinti sunku; akivaizdu, kad jis kenkia ryšių su Lietuva palaikymui. Neištyrinėti tebelieka gilesni žiniasklaidos vertybinio diskurso konstravimo lygiai, emigracijos vaizdavimo ir propagandinės strategijos bei jų priežastys. Taip pat analizuotinas ir

netiesioginis žiniasklaidos poveikis – kiek ji skatina migraciją netiesiogiai – kurdama gyvenimo stiliaus įvaizdį, skatindama bei garbindama savitiksli nepaliaujamą vartojimą ir pan.

Specialistų nuomone, emigraciją ne mažiau nei ekonominiai motyvai lemia socialinės kultūrinės nuostatos bei istorinė emigracijos patirtis. Emigracija gali tapti tautos įpročiu. Emigravo mūsų protėvių, tėvų karta, išvažiuojame ir mes. Nemažai emigrantų, dar būdami pačioje Lietuvoje, neįsisąmonina, kas yra lietuviškumas. „Dabar turėtume kalbėti apie globalų lietuviškumą ar tautą globaliame pasaulyje. Apie tai, kas buvo rašoma 1949 metų lietuvių chartijoje. Lietuviškumas niekur nedingsta, tačiau atsiranda jo perkeltinumas į kitas teritorijas. Jeigu lietuviška tapatybė žmonėms bus svarbi, jie jos laikysis ir Sibire, ir Čikagoje“.

1.1. Emigracija – viena iš migracijos rūšių

Migracija (lot. *migration* – kėlimasis, kraustymasis) – tai žmonių kėlimasis gyventi iš vienos gyvenamosios vietos į kitą. Ji daro poveikį gyventojų pasiskirstymui, skaičiui, sudėčiai.⁹ Dabartinėje mokslinėje literatūroje terminas „gyventojų migracija“ neturi tikslaus apibrėžimo. Plačiąja prasme migracija apima įvairias gyventojų persikėlimo formas pradedant nuo išvykimo iš vieno kontinento į kitą ir baigiant kasdieninėmis kaimo ar mažesnio miesto gyventojų kelionėmis į kitas gyvenvietes. Migracija apima ir tokius gyventojų judėjimus kaip vykimą atostogauti, mokytis, kasdienį važinėjimą į darbovietę, mokyklą. Migracija tai tik tokie gyventojų persikėlimai, kurie susiję su nuolatinės gyvenamosios vietos pakeitimu. Dėl to kasdieną vykimas į darbą iš vieno miesto į kitą neturėtų būti laikomas gyventojų migracija¹⁰.

Jau žiloje senovėje pradėję migruoti gyventojai intensyviai migruoja ir mūsų dienomis. Tai turi didelę įtaką ne tik atskirų miestų ar rajonų, bet ir ištisų kontinentų ar valstybių gyventojų struktūrai, jų nacionalinei, rasinei, religinei sudėčiai. Migracijos lemia gyventojų persiskirstymą pasaulyje, naujų teritorijų ar net ištisų kontinentų apgyvendinimą. Dėl jų įtakos keičiasi gyventojų amžiaus struktūra, vyrų ir moterų skaičiaus santykis, miesto ir kaimo gyventojų skaičius, krašto ekonominės raidos tempai.

Aktyviausiai migruoja jauni, darbingo amžiaus žmonės ir ypač vyrai. Dėl to rajonuose, iš kur išvykstama, sumažėja darbingo amžiaus žmonių dalis, pažeidžiama vyrų ir moterų skaičiaus pusiausvyra, o rajonuose, į kur atvykstama, padidėja darbingo amžiaus žmonių dalis, daugiau yra vyrų negu moterų. Visa tai turi įtakos natūraliajam gyventojų judėjimui. Pirmuosiuose rajonuose gyventojų prieaugis sumažėja, antruosiuose – priešingai – padidėja.

9 Tarptautinių žodžių žodynas (2005). Vilnius.

10 Stanaitis A. (1984). Lietuvos gyventojų geografija. Vilnius.

Migracijos rūšys. Gausios praeities ir dabarties gyventojų migracijos paprastai skirstomos į kelias grupes pagal ¹¹:

1. Kryptį. Jos yra vidinės ir išorinės. Vidinėms migracijoms priklauso gyventojų persikėlimas vienos valstybės ribose, iš vieno rajono ar miesto į kitą. O išorinė – gyventojų persikėlimas iš vienos valstybės ar kontinento į kitą. Išorinė migracija, kitaip nei vidinė, veikia bendrąjį gyventojų skaičių. Jei daugiau gyventojų iš šalies išvyksta nei atvyksta, šalies gyventojų gali mažėti, o jei daugiau atvyksta nei išvyksta – gausėti, bet tai dar priklauso ir nuo natūraliojo prieaugio.
2. Išvykimą ar atvykimą. Išvykimas iš šalies vadinamas emigracija, o sugrįžimas anksčiau išvykusių – reemigracija. Imigracija – tai atvykimas gyventi iš kitos šalies. Kartais, kalbant apie gyventojų persikėlimus, vartojamas terminas „repatriacija“. Tai prievarta perkeltų karo ir civilių belaisvių, pabėgėlių sugrįžimas į tėvynę.
3. Trukmę. Nuolatinės migracijos yra tokios, kai išvykęs žmogus daugiau jau negrįžta į ankstesnę gyvenamąją vietą, o įsikuria naujoje vietoje visam laikui. Laikinosios – kai išvykusieji po kurio laiko sugrįžta į anksčiau gyventą vietą, t. y. naujojoje vietoje apsigyvenama laikinai. Laikinos migracijos trukmė tiksliai neapibrėžta. Ji gali trukti nuo keleto dienų iki metų ir daugiau. Sezoninės – tai tokios migracijos, kai žmonės išvyksta kuriam nors sezonui, pvz.: žemės ūkiui ar kitiems darbams. Kasdienė migracija trunka trumpiausią laiko tarpą (mažiau kaip parą). Tai žmonių vykimas kasdien iš vienos vietos į kitą.
4. Formą. Laisvanoriškos migracijos, kai gyventojų persikėlimui nevartojama prievarta. Žmonės migruoja ieškodami geresnių gyvenimo sąlygų, darbo, asmeninės laisvės ir pan. Priverstinės migracijos susijusios su prievartos panaudojimu, kai žmonės neturi kito pasirinkimo kaip palikti gyvenamąją vietą, pvz.: dėl karo, stichinių nelaimių, ekonominių, religinių, socialinių priežasčių.

Gyventojų migracijų priežastys – įvairios. Dažniausiai yra ekonominės ir politinės. Ekonominės priežastys tokios, kai žmonės keliasi iš vienos vietos į kitą ieškodami geresnių gyvenimo sąlygų. Politinės migracijų priežastys gali būti karai, valstybių sienų pasikeitimas, atskirų tautų ar grupių diskriminacija ir kt.

Šiuolaikinę migraciją sąlygoja jau ne klimatas ar aplinka, o socialinės ir politinės jėgos. Žmonės bėga nuo politinės priespaudos, nuo religinės arba rasinės diskriminacijos, ieško darbo, važiuoja mokytis. Šioje dalyje kalbama apie praeities ir dabarties tarptautinę migraciją, taip

pat apie imigracijos į JAV politiką, vidinę migraciją, pagrindines socialines migracijos pasekmes, pirmiausia – urbanizaciją. Tačiau reikėtų paminėti ir specifinius, tik pokomunistinėms šalims būdingus veiksnius. Juk šis periodas pasižymėjo ir socialiniais praradimais. Buvo prarastos kai kurios, nors ir minimalios, socialinės garantijos: garantija į darbą, į minimalias, nors ir lengvatines, pajamas, būsto garantija, nors ir jau sulaukus geroko brandaus amžiaus. Be to, reikia pripažinti, kad šiuo periodu buvo pažeistos ir kai kurių visuomenės sluoksnių garantijos įgyti norimą išsilavinimą. Visa tai daro ne mažą įtaką šeimos formavimui¹².

I. SPECIFINIAI

1. Ekonominė socialinė transformacija/nestabilumai:
2. Perėjimas prie rinkos santykių
3. Ekonominės raidos nestabilumai/krizės
4. Smukęs gyvenimo lygis per pirminį transformacijų etapą ir krizių metu
5. Pajamų diferenciacija, skurdo plitimas
6. Nedarbas
7. Masinė nebegali/laikina emigracija
8. Socialiniai praradimai (pokomunistinės visuomenės derivacijos: prarastos socialinės garantijos):
9. Užimtumo
10. Išsilavinimo
11. Minimalių (nors ir ribotų/lygiavinių) pajamų
12. Būsto ir pan.

II. FUNDAMENTALIEJI

1. Individualizacija
2. Emancipacija
3. Individo laisvė
4. medicinos technologinė pažanga: modernioji kontracepcija

Tačiau reikėtų paminėti ir specifinius, tik pokomunistinėms šalims būdingus veiksnius. Juk šis periodas pasižymėjo ir socialiniais praradimais. Buvo prarastos kai kurios, nors ir minimalios, socialinės garantijos: garantija į darbą, į minimalias, nors ir lengvatines, pajamas, būsto garantija, nors ir jau sulaukus geroko brandaus amžiaus. Be to, reikia pripažinti, kad šiuo periodu

buvo pažeistos ir kai kurių visuomenės sluoksnių garantijos įgyti norimą išsilavinimą. Visa tai daro ne mažą įtaką šeimos formavimui¹³.

Pagrindiniai migracijos tipai:

1. Primityvi Migraciją skatina ekologinis spaudimas (natūralių išteklių išsekimas, badas).
2. Prievartinė Valstybė ar kitos institucijos skatina migraciją tam tikrais savo veiksmais (pvz., disidentų, nusikaltėlių ir.t.t)
3. Skatinama Migranto valia yra pavaldi kitų valiai (pvz., priklauso nuo korporacijos geografinės padėties pasikeitimų. Darbuotojas neturi kitos išeities, kaip tik keliauti kartu su kompanija).
4. Laisva Migranto valia yra pagrindinis veiksnys.
5. Grandininė Įprastas elgesio būdas, kai individai migruoja tam tikrose geografinėse ribose, kuriose jau gyvena jų giminės ar draugai ir kurie yra emigravę iš tų pačių vietų.
6. Grįžtamoji Grįžtama į tą pačią geografinę vietą, kur migrantas anksčiau gyveno.
7. Masinė Tarptautinė masinė migracija (pvz., nekvalifikuotos darbo jėgos judėjimas. Dažnai tai yra laikinas darbo jėgos persikėlimas).

Etnogenezės teorijos kūrėjas L. Gumiliovas tautų judėjimą sieja „pasionarijais“ – masinėmis nesąmoningo aktyvumo, aistringumo bangomis, kurios vienu metu skatina didelius žmonių būrius judėti tam tikromis kryptimis, tik iš dalies tai paaiškinant ekonominiais argumentais. Manau, kad ši teorija gerokai supaprastina demografijos, ekonomikos, santvarkos ir viešpataujančių mitų ar religijų tarpusavio santykius, kurių pakaktų paaiškinti daugeliui tautų persikėlimų. Tiesa, istoriniai geopolitiniai mitai laibai veikia žmonių motyvaciją, o tautos kolektyvinė atmintis tik sustiprina tokią politinę ar valstybės mitologiją. Apie tai rašė E. Cassireris, R. Girardetas, R. Bartas ir kiti autoriai. Ir jei „genų kodus“ reikėtų kritikuoti dėl jų semiotinio nepagrįstumo, politinių mitų įtaką reikėtų nagrinėti dėmesingai. Dažnai menininkai juda pagal kūrybinių industrijų klasterizacijos, kitaip tariant traukos centrų veikimo principą. Šiandien tik plati menininkų kooperacija padeda sukurti reikšmingus, iškilus meno kūrinius: kino filmus, atlikti didžiulius operas, realizuoti plačius meninius projektus, užtikrinti novacijų pripažinimą, rasti bendrakalbius. Kita vertus menininkai bėga iš vietų kur didelė netolerancija bohemai, kur stipri ksenofobija, homofobija, rasizmas. Visa tai trukdo laisvam kūrėjų bendradarbiavimui ir turiningai kooperacijai. Gamtos, fizikos matematikos, technologijų mokslų atstovams yra reikalingos specialios, brangiai kainuojančios laboratorijos, kurių Lietuvoje labai stokojama. Menininkams yra svarbi laisva, plati ir

trumpalaikė kooperacija, greitas naujų ryšių kūrimas ir ardymas, o technologijų mokslų atstovams yra reikšmingos šiuolaikinės tyrinėjimų priemonės ir vienminčių komandos. Tik humanitarai mažiau įtraukiami į šį migracijos srautą. Tačiau didėjantis lietuvių kiekis užsienyje, kurie mielai palaiko bendradarbiavimą, nuotolinę kooperaciją, neišvengiamai paskatins ir platesnį humanitarų (ne tik vertėjų) tarptautinį judėjimą.

1.2. Emigracijos istorija

Gyventojų emigracija yra toks pat senas reiškinys kaip ir pats žmonijos egzistavimas. Dar pirmąkart bendruomenėje žmonės nuolat klajojo ieškodami geresnių medžioklės, žvejybos ar augalinio maisto plotų, saugesnių gyvenviečių¹⁴.

Didžiųjų geografinių atradimų periodas prasidėjo XIV a. Tai įgalino europiečius migruoti ir kurtis naujose vietose, kas truko šimtmečius. Net visai nedidelė Portugalija pasiuntė daug savo gyventojų į pavojingas keliones jūra, žvalgyti ir kurti kolonijas visame pasaulyje - Kinijoje, Indijoje, Afrikoje ir dabartinėje Brazilijoje. Tačiau iki pat XIX a. didžiausią migrantų srovę sudarė ne europiečiai, persikeliančys į Ameriką, o 10-20 mln. vergų, kurie prievarta buvo vežami iš Afrikos į Naująjį Pasaulį. Europiečių imigrantų tada buvo dukart mažiau negu vergų iš Afrikos.

Emigracija tarp žemynų iš Europos valstybių prasidėjo XV a., kai Kolumbo atrastą Ameriką kolonizacijos tikslais pradėjo keltis portugalai, ispanai, prancūzai, anglai. Dar didesnė emigracija į Amerikos šalis prasidėjo atsiradus patogesnėms susiekimo priemonėms, ypač garlaiviams. Viduramžių emigracijos procesai buvo neįdomūs, nes tam nebuvo palankių sąlygų ir rimtų priežasčių nei Lietuvoje, nei Europoje. Visose valstybėse vyravęs feodalinis ūkis varžė gyventojus laisvai judėti. Be to, miestuose amatams ir kitiems darbams dar nereikėdavo daug darbo rankų, tuo labiau jas kviesti svetur. Kiek didesnė emigracija, pirmiausia dėl politinių priežasčių, prasidėjo Lietuvos Didžiojo Kunigaikštystės padalijimo metais, kai dalis Lietuvos diduomenės, nenorėdama paklusti Rusijos caro valdžiai, emigravo į Vakarų Europą, daugiausia į Prancūziją. Politinė emigracija buvo didelė ir nuslopinus 1794, 1831 ir 1863 m. anticarinius ir antibaudžiavinius sukilimus¹⁵.

Viduramžiais, feodalinėje santvarkoje migracijų sumažėjo dėl valstiečių pavertimo baudžiauninkais, jų judėjimo suvaržymo. Po baudžiatvarkos panaikinimo prasidėjo laisvesnis žmonių judėjimas, daugiausia į naujus pramonės centrus. Šiam judėjimui buvo būdinga persikėlimai šalies

14 Vaitiekūnas (2008). Gyventojai. Vilnius.

15 Pleikienė I. (2007). Kultūrinė emigracija. Istorinės patirtys ir aktualijos. Vilnius.

viduje, rečiau emigracija. XX a. pabaigoje ir XXI a. pradžioje atsiranda jau visiškai naujo tipo migracija – gyventojai persiskirsto ne tik valstybių viduje bei tarp valstybių, bet pradeda ir maišyti rases. Tai jau globalizacijos pradžios pasekmės.¹⁶

Pirmieji duomenys apie emigraciją iš Lietuvos siejami su XVII a., kai 1654 m. riteriui iš Kuršo (kuršių žemės) Jokūbui Kelteriui jo krikštatėvis Anglijos Karalius Jokūbas I padovanojo Tobago salą Karibų jūroje, kurioje buvo įkurta naujakurių kolonija iš Kuršo (Lietuva) (Jakštas, 1965 m.). Nuo tada iki XIX a. yra surinkti tik paskiri duomenys apie individualius emigracijos atvejus iš Lietuvos. Daugiau ar mažiau skelbtina emigracija Lietuvoje pasirodo tik nuo XIX a. vidurio, žlugus Lietuvos-Lenkijos valstybei. Pirmiausia, 1831 m. ir 1863 m. sukilimai prieš rusus vertė nemažą gyventojų dalį, ypač dvasininkus ir smulkius bajorus, palikti Lietuvą. 1867-1868 m. badas (ekonominiai veiksniai), privalomos 25 m. karinės tarnybos Rusijos Armijoje įvedimas ir tautinė priespauda (politiniai veiksniai), silpna ekonomikos ir gamybos plėtra bei didėjantis gyventojų perteklius kaimo vietovėse buvo pagrindinės emigracijos augimo priežastys¹⁷.

Vyresniosios kartos žmonių atmintyje tebegyvi prisiminimai apie giminaičius, XIX a. pabaigoje-XX a. pradžioje palikusius tėvynę ir atsidūrusius Amerikoje. Vyrai bėgo, norėdami išvengti carinės priespaudos represijų, šaukimo į Pirmojo pasaulinio karo frontus, moterys – norėdamos išvengti samdinių dalios. Kai pasiekdavo kitą Atlanto krantą, į gimtinę siųsdavo graudžius laiškus: „Su savo drabužiais esu nuoga, su savo kalba nebylė“. Nors materialiai prakuto, galėjo paremti Lietuvoje likusius giminaičius, bet visą gyvenimą kankino tėvynės ilgesys ir išsiskyrimo su artimaisiais nostalgija, graužatis dėl nutautėjusių vaikų. Ką kalbėti apie vaikaičius – su jais lietuviškai jau nebesusišnekėjo. Tiesa, lietuviybę visomis išgalėmis stengėsi išsaugoti antroji emigrantų banga, į svečias šalis nublokšta Antrojo pasaulinio karo baisumų^{18, 19}.

Apskritai XIX a. pabaiga gali būti charakterizuojama kaip pirmosios masinės emigracijos bangos iš Lietuvos į vakarus, daugiausia JAV, pradžia, beveik tuo pat metu sutampanti su šių procesų pradžia ir kitose Rytų Europos šalyse. 1869-1899 m. emigrantų skaičius iš Lietuvos vien tik į Jungtines Valstijas siekė 50.000 žmonių. Šie duomenys nėra itin tikslūs, nes iki 1899 m. JAV Imigracijos biuras neregistravo lietuvių kaip "lietuvių". Dažniausiai jie buvo laikomi lenkais ar rusais. Tik nuo 1899 m. pradėta gauti daugiau ar mažiau tiksli lietuvių emigrantų į JAV statistika. Pagal oficialią statistiką, nuo 1899 iki 1914 m. į JAV, t.y. į šalį, kuri buvo emigrantų iš Lietuvos galutinis tikslas (lentelė 1.1), emigravo 252.594 lietuvių²⁰.

16 Vaitekūnas S. Lietuvos gyventojai per du tūkstantmečius. Vilnius. 2006. p. 264 – 278.

17 Eidintas A. (1993). Lietuvių kolumbai. Vilnius.

18 Demografijos metraštis (2003). Vilnius.

19 Kasperavičiūtė V. (2006). Lietuvos Respublikos emigracijos politika 1920-1940 m.

20 Demografijos metraštis (2003). Vilnius.

Gyventojų tarptautinė migracija XX a. Pabaigoje. Per 1990-1995 m. Lietuvos gyventojų dėl migracijos sumažėjo beveik 60 tūkstančių. Bet tai dar nebuvo Lietuvos demografinio „išsivaikščiojimo“ pradžia. Jau Atgimimo metu, XX a. devintojo dešimtmečio pabaigoje, pradėjo mažėti atvykstančių į Lietuvą, ir pirmiausiai atvykstančių iš Rusijos. Migracijos neto pradeda mažėti. Pradeda mažėti atvykimų, o kartu ir gyventojų prieaugis dėl migracijos. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, šie atvykimų srautai sumažėjo iki minimumo, o išvykimų labai padaugėja. 1990 – 1995 m. oficialus neigiamas migracijos ryšių su Rytais (buvusia Sovietų Sąjunga) neto (atvykimai minus išvykimai) sudarė apie 50 tūkst. žmonių. Tai natūralūs klasikiniai postkolonizaciniai migracijos srautai. Šaliai atgavus nepriklausomybę reemigraciniai srautai pasuka į kilmės šalį. Šis srautas savo esme dar nereiškė lietuvių teritorinio „išsivaikščiojimo“, nors per keletą metų iš Lietuvos nuvilnijusi emigracinė banga ir sudarė „išsivaikščiojimo“ įspūdį bei buvo gyventojų mažėjimo pradžios priežastis. Nuo dešimtmečio vidurio oficialios migracijos srautai ėmė keistis. Nuvilnijusios emigracinės bangos į Rytų Europą (dekolonizacinė) ir į vakarus (žydų) atoslūgio. Migracijos srautų mastai (tiek atvykimai, tiek išvykimai) sumažėjo iki minimumo. Emigracinis potencialas išsisėmė. Tačiau įvedus bevizį įvažiavimą į daugumą Europos, ir ne tik Europos, šalių režimą labai padaugėjo įvairių trumpalaikių išvykų (turistinės, smulkios prekybos, mokymosi, kvalifikacijos kėlimo ir pan.), kurių dažna virsta į ne legalią emigraciją, tikėtina – laikiną. Žinoma, dažniausiai vyksta jaunimas. Išvykimų mastai, įvairiais skaičiavimais, yra labai dideli. Taigi po nepriklausomybės atgavimo nuvilnijusią oficialios emigracijos bangą pakeitė nelegalūs (galbūt laikinos) emigracijos srautai (Stankūnienė. V, Jonkarytė. A, Mikulionienė. S, Mitrikas. A.A, Maslauskaitė. A, 2003)²¹.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, išvykimų labai padaugėja. 1990 – 1995 m. oficialus neigiamas migracijos ryšių su Rytais (buvusia Sovietų Sąjunga) neto (atvykimai minus išvykimai) sudarė apie 50 tūkst. žmonių. Tai natūralūs klasikiniai postkolonizaciniai migracijos srautai. Šaliai atgavus nepriklausomybę reemigraciniai srautai pasuka į kilmės šalį. Šis srautas savo esme dar nereiškė lietuvių teritorinio „išsivaikščiojimo“, nors per keletą metų iš Lietuvos nuvilnijusi emigracinė banga ir sudarė „išsivaikščiojimo“ įspūdį bei buvo gyventojų mažėjimo pradžios priežastis. Nuo dešimtmečio vidurio oficialios migracijos srautai ėmė keistis. Nuvilnijusios emigracinės bangos į Rytų Europą (dekolonizacinė) ir į vakarus (žydų) atoslūgio. Migracijos srautų mastai (tiek atvykimai, tiek išvykimai) sumažėjo iki minimumo. Emigracinis potencialas išsisėmė. Tačiau įvedus bevizį įvažiavimą į daugumą Europos, ir ne tik Europos, šalių režimą labai padaugėjo įvairių trumpalaikių išvykų (turistinės, smulkios prekybos, mokymosi, kvalifikacijos kėlimo ir

pan.), kurių dažna virsta į nelegalią emigraciją, tikėtina – laikiną. Žinoma, dažniausiai vyksta jaunimas. Išvykimų mastai, įvairiais skaičiavimais, yra labai dideli. Taigi po nepriklausomybės atgavimo nuvilnijusių oficialios emigracijos bangą pakeitė nelegaliūs (galbūt laikinos) emigracijos srautai (Stankūnienė V, Jonkarytė. A, Mikulionienė. S, Mitrikas. A.A, Maslauskaitė. A. 2003).²²

Lietuvai tapus nepriklausoma šalimi, daugelis emigrantų sugrįžo, pirkė žemes, ūkius, už dideles palūkanas skolino pinigus. Tokia patirtis nejučiomis formavo nuomonę, kad ir dabartiniai emigrantai, svetur pramokę kalbų, praplėtę akiratį ir gyvenimiškąją patirtį, užsidirbę pinigų, sugrįš į Lietuvą, bus visapusiškai naudingi tėvynei. Tokią nuostatą ne kartą visai neseniai girdėjome net iš aukštų šalies valdininkų. Tačiau šiandien jau skamba pavojaus varpas: emigracija pasidarė nebevaldoma, Lietuva tapo išsivaikščiojanti valstybė.

1.3. Teigiami emigracijos aspektai

Kai kurie ekonomistai mano, kad apskritai emigracijos poveikis valstybei gali būti naudingas. Dar 1882 m. Knutas Wicksellis teigė, jog emigracija gali padėti valstybei sutvarkyti darbo rinkos procesus, nes skurdas yra darbo jėgos pertekliaus ir neefektyvios žemės rinkos padarinys. Tai reikalauja kaip įmanoma mažinti skurdą šalyje. Besikeičiantis požiūris į migraciją verčia ieškoti ir teigiamų šio proceso aspektų. Emigracija gali padidinti aukštojo mokslo populiarumą – galimybė išvykti ir užsidirbti daugiau skatina jaunas žmones siekti aukštojo mokslo. Kadangi vis tiek ne visi išvažiuos, valstybėje bus daugiau išsilavinusių žmonių, galinčių tapti kvalifikuota darbo jėga. Be to, jeigu baigę aukštąjį mokslą baigę emigrantai grįžta namo, jie parsiveža naudingus įgūdžius bei ryšius – ekspertai randa požymių, rodančių, kad tarp valstybių, eksportuojančių bei importuojančių darbo jėgą, plėtojasi aktyvesnė užsienio prekyba²³.

Kitas svarbus teigiamas aspektas, tai, jog dirbusių kitose valstybėse ir sugrįžusių į Lietuvą sukauptos lėšos yra sunaudojamos ir investuojamos Lietuvoje. Be to, išvykusieji į kitas šalis palieka laisvas darbo vietas pasilikusiems Lietuvoje, taip mažėja bedarbių skaičius ir tuo pačiu poreikis socialinei paramai. Kol kas daugiau emigracijos iš Lietuvos proceso teigiamų aspektų neįžvelgiama.

Užsienyje egzistuojančias lietuvių bendruomenes galima panaudoti Lietuvai palankiais lobistiniais tikslais, remtis tenykščių lietuvių balsais formuojant viešąją opinią ir įtakojant užsienio valstybių politikų sprendimus (pavyzdžiui, šitaip sėkmingai naudotasi Amerikos lietuvių bendruomene Lietuvos stojimo į Nato byloje). Tuo tikslu reikalingi glaudūs, abipusiu pasitikėjimu

22 STANKŪNIENĖ V. Ir kt. (2003). Šeimos revoliucija: iššūkiai šeimos politikai. Vilnius.

23 Ruzgys J. Ir kt. Kodėl išvažiuoju iš Lietuvos – ar sugrįšime? [žiūrėta 2008-10-28]. Prieiga per internetą: <http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranešimai.pdf>

grįsti ryšiai tarp vietinių lietuvių emigrantų bendruomenių ir valstybės institucijų, taip pat kryptinga valstybės interesų plėtros tokiomis priemonėmis strategija. Nūnai tokią veiklą stabdo šie sumetimai: pirma, didelė dalis naujų lietuvių emigrantų nėra tapę visateisiais piliečiais tose šalyse, kuriose gyvena (ilgainiui ši būklė keisis, o ir Europos Sąjungos narystė sustiprino naujų lietuvių bendruomenių „Dabar turėtume kalbėti apie globalų lietuviškumą ar tautą globaliame pasaulyje. Apie tai, kas buvo rašoma 1949 metų lietuvių chartijoje. Lietuviškumas niekur nedingsta, tačiau atsiranda jo perkeltinumas į kitas teritorijas. Jeigu lietuviška tapatybė žmonėms bus svarbi, jie jos laikysis ir Sibire, ir Čikagoje“²⁴.

Emigracija – bandymas pagerinti savo gyvenimą, ir kiekvienas turi tam teisę. Taigi, emigracija lyg ir didina laimingesnių žmonių skaičių, nekalbant apie konkrečias pasekmes: plėtėja žmonių akiratis, jie gali įsigyti tai, ko būtų negalėję, o likusieji dėl sumažėjusios darbo pasiūlos irgi gauna didesnius atlyginimus.

1.4. Neigiami emigracijos padariniai

Emigracija stipriai veikia Lietuvos gyventojų skaičiaus mažėjimą, keičias amžiaus struktūra, prarandamas jaunimas, visuomenė sensta, mažėja santuokų, gimstamumas. Pastebimas "protų nutekėjimas", aukštos kvalifikacijos specialistų. Emigracija labiau pastebima tarp kai kurių tautinių mažumų, pvz., žydų, kurie beveik visi išvyko, ar rusų. Pastebimi neigiami socialiniai reiškiniai, vykstantys šeimose, kuomet vaikai netenka vieno iš tėvų, o neretai ir abiejų. Kokios to bus pasekmės – labai sunku numatyti. Emigracija sumažina įtampą darbo rinkoje. Uždirbti pinigai grįžta į Lietuvą, kur jie daugumoje šeimų "pravalgomi". Finansinės įplaukos (nors neapskaičiuojamos, tačiau labai žymios) tarsi prilyginamos valstybės eksporto rūšims. Lietuvos migracijos potencialas yra labai didelis, norinčiųjų išvykti iš Lietuvos skaičius siekia 40-60 proc. Daugiausia to siekia 14-24 m. jaunimas, net iki 90 proc. norintis išvykti į užsienį keleriems metams padirbėti, ir dalis (mažiau nei 10 proc.) - ten apsigyventi, kiti sugrįžti į Lietuvą. Ko išvykstama? Tai rodo tyrimai: 75 proc. dirbti, 8 proc. pamatyti, 7 proc. mokytis, 6 proc. gyventi. Emigracijos motyvu tampa noras užsidirbti pinigų. Lietuvoje nematoma perspektyvos, tad norima įsitvirtinti užsienyje²⁵.

Vis labiau senstant visuomenei išsivysčiusiose Vakarų Europos valstybėse ir trūkstant kvalifikuotos darbo jėgos, su kuo susiduria JAV, jų vyriausybės atsigręžia į kvalifikuotą darbo jėgą besivystančiose valstybėse ir sukuria geresnes sąlygas šiai darbo jėgai privilioti. Tuo tarpu

24 Gliosaitė K. Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas [žiūrėta 2008-11-24]. Prieiga per internetą: <http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranešimai.pdf>

25 Bielskytė G. Kiek žalingas „protų nutekėjimas“? [2008-11-04]. Prieiga per internetą: <http://www.atgimimas.lt/articles.php?id=1033717022>.

besivystančiose valstybėse, kurios negali konkuruoti darbo užmokesčiais su išsivysčiusiomis, ekspertai prognozuoja, jog per tam tikrą laiką dėl kvalifikuotos darbo jėgos sumažėjimo gali sulėtėti ūkio plėtra. Lietuvoje mokslininkai taip pat susirūpino, kad iš Lietuvos bėga patys gambiausi jauni mokslininkai, kurie dirbdami Lietuvoje galėtų prisidėti prie ekonomikos augimo. Prognozuojama, jog Lietuvai įstojus į ES, aukštą kvalifikaciją turinčių gyventojų emigracija į Vakarų Europos valstybes padidės – dėl siūlomų geresnių darbo sąlygų, aukštesnių darbo užmokesčių nei kad dabar suteikiama Lietuvoje. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos vykdytas tyrimas rodo, kad dažniau į užsienį dirbti rengiasi vykti jaunesnio amžiaus, aukštesnio išsilavinimo žmonės. „Vilmorus“ atliktas visuomenės nuomonės tyrimas rodo, jog žmonės, turintys nebaigtą vidurinį išsilavinimą, geriausiai save realizuoja Lietuvoje, tuo tarpu labiausiai norėtų išvykti mokytis arba dirbti, t.y. laikinai, vidurinį, specialųjį ar aukštąjį mokslą baigę lietuviai. Visam laikui išvykti gyventi į užsienį taip pat norėtų daugiau žmonių, turinčių aukštąjį ar vidurinį išsilavinimą, nei tie, kurie turi tik pagrindinį ar nebaigtą vidurinį. Tačiau tiriami tikrai socialiniai padariniai, t.y. įvertinamas darbo jėgos perteklius ar trūkumas. Kol kas neteko girdėti, kad valstybiniu lygmeniu būtų galvojama, kaip racionaliau būtų galima panaudoti užsienyje dirbančius Lietuvos protus, ar kaip juos privilioti atgal bent trumpalaikių projektų ruošimui ir jų įgyvendinimui²⁶.

Kvalifikuotų žmonių emigracija ir toliau didės į išsivysčiusias valstybes, nes pastaruosiu metu jose kuriamos palankesnės sąlygos privilioti žmonių, turinčių aukštą kvalifikaciją. Dažniausiai protus „eksportuojančios“ valstybės labai nukenčia. Ne vien tik vargingos valstybės nukenčia dėl protų nutekėjimo, valstybės tampa „surogatinėmis“ tėvynėmis, kur gaunama pilietybė, įgyjamas išsilavinimas tam, kad vėliau dalyvautų turtingesnėje ir platesnėje pasaulio darbo rinkoje. Ar svarbu, kad išsilavinę žmonės palieka savo valstybes? Bendroje darbo rinkoje tai yra natūralūs procesai, kai protingiausi siekia gauti už savo įgūdžius didžiausią atlygį. Bet tai, kas tinka globaliai darbo rinkai, netinka atskiroms valstybėms, kurios praranda didesnę dalį savo protų²⁷.

Protų praradimas kenkia valstybei. Šie žmonės iš esmės kuria darbo vietas kitiems. Jų netekimas išbalansuoja vidutinės klasės politinės įtakos svorį. Jeigu tai įvyksta staigiai ir netikėtai, gali sunaikinti visą mokslinį valstybės potencialą. Negana to, moksliniai tyrimo projektai, kurių vykdymas užtrunka, paprasčiausiai sugriūva, kai žmonės, kurie yra pakankamai kvalifikuoti atlikti tokį darbą, išvažiuoja. Be to, būtina tirti ir finansinius migracijos aspektus. Besivystančių valstybių mokesčių mokėtojai apmoka emigrantų išsilavinimą, o šie palieka didesnę socialinio draudimo

26 Jankauskaitė V., Radkevičius A. Nuteka protai, išplaukia lėšos... ar statysime užtvanką? [žiūrėta 2008-11-04]. Prieiga per internetą: <<http://www.vilensis.vu.lt/nr-7/Protai.html>>

27 Vitkauskas P. Kad Lietuva neišsivaikščiūtų. [žiūrėta 2008-10-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.ausra.pl/0410/PGV.html>>.

naštą. Nors emigrantai padidina mokesčių mokėtojų gretas valstybėse, kuriose jie apsistoja, tačiau kartu sumažina jų skaičių tėvynėje²⁸.

Emigracija daro įtaką ne tik Lietuvos gyventojų skaičiaus ir struktūros kitimui, ši problema sukelia ir šalutines socialines pasekmes, ypač šeimai ir vaikams. Neretai išvyksta vienas iš tėvų ar abu tėvai, vaikai ilgam paliekami giminaičių ar net svetimų žmonių globai, o kartais ir visai be globos. Jaunų žmonių emigracija sukelia problemų susijusių ir su darbuotojų pasiūla. Prarandama aukštos kvalifikacijos darbo jėga, dėl to mažėja šalies ekonominis (inovacinis) konkurencijos potencialas. Aukštos ir aukščiausiosios kvalifikacijos specialistų jau dabar stinga kai kuriose ūkio šakose, tačiau juos susigrąžinti ar bent įtraukti į svarbių Lietuvai problemų sprendimą dar beveik nemėginama. Dėl emigracijos prarandama dalis darbo jėgos, ypač skausmingas kvalifikuotų darbuotojų praradimas. Nėra koncepcijų ir programų, numatančių, kaip susigrąžinti aukštos kvalifikacijos darbuotojus ar panaudoti jų potencialą Lietuvoje²⁹.

Iš kitų emigracijos padarinių dera paminėti tai, kad nusikaltėlių migracija (nusikaltimų eksportas ir internacionalizacija) taip pat turi kraštui neigiamų pasekmių. Tereikia prisiminti didelį atgarsį įgijusias publikacijas Airijos, Norvegijos, Ispanijos ir Vokietijos laikraščiuose: lietuvių migrantai ten vaizduoti kaip nusikalstamas elementas, nusikaltimų, neskaidrių praktikų ir socialinių problemų šaltinis. Viena vertus, lietuviai tampa statistiškai mažiau pageidautini, krenta jų „patikimumo indeksai“ ir plinta neigiamas įvaizdis: taip sumažėja darbo ieškančių Lietuvos piliečių galimybės legaliai įsidarbinti. Kita vertus, padaroma ekonomiškai sunkiai išmatuojama žala visos šalies įvaizdžiui: nežinia, kokio masto informacinė kampanija reikalinga tam, kad Švedijoje pavyktų atstatyti Lietuvos ir lietuvių reputaciją, kurią sugriovė dviejų Lietuvos piliečių nežmoniškas nusikaltimas³⁰.

Dėl didelio emigruojančiųjų skaičiaus Lietuvoje mažėja gyventojų. Jeigu prisiminsime vis mažėjančią gimstamumą, dėl kurio jau kelinti metai nebevyksta natūrali gyventojų reprodukcija, ši tendencija yra nepageidaujama mūsų šalies dabarčiai ir ateičiai. Dėl nebevaldomos emigracijos pažeidžiama gyventojų amžiaus struktūra. Išvyksta jauni, darbingo amžiaus žmonės, dažnai savo tėvynėje įgiję aukštąjį išsilavinimą. Taigi dirbtinai sendinama visuomenė, mažiau lieka dirbančiųjų, mažiau į biudžetą įplaukia įmokų; kartu mažiau jų galima panaudoti socialiniams poreikiams tenkinti. „Nutekant protams“, krinta visuomenės išsilavinimo lygis, valstybė praranda investicijas į

28 Subačius R. (2008). Žmogus nesuvaldęs sparnuotų žirgų. XXI a. pavojai. Vilnius.

29 Stankūnienė V. Ir kt. (2003). Šeimos revoliucija: iššūkiai šeimos politikai. Vilnius.

30 Sipavičienė A. (2000). Nelegali migracija Lietuvoje: retrospektyva ir šių dienų problemos. Vilnius.

išvykusio jaunimo mokymą. Jau dabar pradėjo trūkti darbo jėgos. Statybinės firmos nebesuranda aukštos kvalifikacijos darbininkų. Rajonų ligoninėse trūksta medikų³¹.

Dėl emigracijos pažeidžiamas šeimos statusas, silpnėja artimiausių žmonių ryšiai. Kai išvyksta vienas iš tėvų, būna trauma vaikams. Kai išvyksta abu tėvai, trauma dar didesnė. Nustatyta, jog didelė dalis linkusių į nusikaltimus vaikų yra tie, kurių tėvai emigravo. Nei seneliai, nei giminaičiai, nei svetimi žmonės vaikams negali atstoti tėvų. Jiems motina ir tėvas reikalingi čia ir dabar. Be to, emigracija padidina skyrybų skaičių. Prisdengus emigracija vyksta prekyba žmonėmis.

Teoriškai galima išvelgti tiek teigiamų, tiek neigiamų emigracijos reiškinio pasekmių. Trumpuoju laikotarpiu emigracija iš dalies prisideda prie nedarbo mažinimo, taip pat išvykę asmenys įgyja įgūdžių ir žinių, kuriuos potencialiai galėtų pritaikyti sugrįžę į Lietuvą. Tačiau neatmestina galimybė, kad iš užsienio grįžę migrantai konkuruos Lietuvos darbo rinkoje ir gali tapti bedarbiais. Neigiamos pasekmės – darbo jėgos trūkumas gali turėti neigiamos įtakos užsienio investicijų pritraukimui, stabdyti verslo plėtrą kai kuriose srityse. Lietuvoje dėl tokios susidariusios ypač jaunimo migracijos situacijos pastebimas ir spartus gyventojų skaičiaus mažėjimas³².

31 Labanauskas L. (2006). Protų nutekėjimo“ problema Lietuvoje: medikų emigracija. Filosofija. Sociologija. Nr. 2, p. 27-34.

32 Pilietinės visuomenės institutas (2004). Šiuolaikinė lietuvių emigracija. Vilnius.

2. MAGISTRO KŪRYBINIO DARBO KONCEPCIJOS VIZUALAUS REALIZAVIMO ETAPAI

2.1. Kūrybinio darbo “Emigracija” koncepcijos vystymas

Dar ir dabar akis užkliūna už pageltusių nuotraukų vartant šeimos albumą, kuriuose įamžinti prsenelių broliai ir seserys emigravę į Ameriką Smetonos laikais. Akys tos pačios, žvilgsnis tas pats, tačiau poza ir laikysena išduoda juos priklausant jau kitokiam pasauliui. Tai tik poza. Laiškai siunčiami į Lietuvą pilni ilgesio ir prisiminimų. (nuotrauka) Mūsų šeimą, kaip daugelio to meto šeimų palietė emigracijos reiškinys – užjurin išvyko prosenelio sesuo ir brolis, promočiutės du broliai. Apie juos žinojo daug kol buvo gyvas ilgesys, tačiau laikui bėgant ryšys nutrūko, prisiminimai blėso, liko tik kelios pageltusios nuotraukos. Tokia skaudi šeimos patirtis paskatino daryti magistro darbą tokia tema. Ji aktuali ne tik man, bet daugeliui su šiuo reiškiniu susidūrus tiesiogiai ar netiesiogiai. Emigracija – tai šeimų, žmonių, tautų likimai ir jų istorija.

Prosenelio sesuo Pransiška emigravusi į Amerikoje su savo dukra ir anūke

Išsivysčiusi civilizacija suteikia puikius būdus keliauti, o tai tik paskatina žmonių migraciją. Žmonės iškeliauja kaip ir seniau, tačiau pasitelkus šiuolaikines technologijas: mobilus telefonus, kompiuterius, internetą, ilgesys jų šeimoms lieka kitoks. Su išvykusiu artimuoju galima tiesiogiai bendrauti, jį matyti, su juo kalbėti, tačiau apkabinti, pajauti, paliesti negali. Jis tarsi čia, bet - toli.

Emigracija - neišvengiama. Jis toks pat gyvas ir pulsuojantis reiškinys kaip ir pats žmogus, nedirščiau akcentuoti vien tik neigiamos šio reiškinio pusės, tačiau turiu pabrėžt, kad neigiamo atspalvio šioje temoje yra daugiau negu teigiamo. Neigiamą atspalvį emigracijai suteikia ilgesys, laukimas, nerimas, baimės, netektys, nusivylimai ir t.t. visa kas susiję su išėjimu. Kartais tai niūriai

ilgesinga ir graudu, tačiau labai natūralu. Juk gyvenimas susideda ne tik iš skaisčių ir šviesių spalvų, kad jos „suskambėtų“ šalia būtina turi atsirasti šaltesni ir pilkesni atspalviai.

Migraciją įžvelgiu kaip teigiamą ir skatintiną reiškinį, dėl judėjimo, nestovėjimo vietoje, neužsistovėjimo, dėl energijos, naujos patirties įgijimo ir idėjų pasisėmimo. Visa kas juda – gyva, o kas gyva juda. Tačiau kai judama su tikslu išvykti, palikti, nesaugoti ir netausoti tai kas buvo svarbu tau ir tavo protėviams per amžius judėjimas įgauna neigiamą atspalvį. Judėjimas tampa išjudėjimu, išvykimu be tikslo sugrįžti. O kai „išjuda“ ne vienas, o tūkstančiai, tokiai mažai valstybei kaip Lietuva tai tampa opia problema. Ne miškas, ne ežerai ir ne namai puoselėja kultūrą, kuri mus daro unikaliais, bet žmonės. Masiškai išvykus iš savo valstybės ar liks kam puoselėti protėvių papročius.

2.2. Grafinė meninės idėjos raiška

Magistro darbo kūryba prasidėjo nuo minties formulavimo ir meninės raiškos galimybių paieškos. Buvo piešiami grafiniai eskizai. Šiuolaikinės tekstilės paskaitos metu kilo idėja analizuoti emigracijos temą, kilusios idėjos buvo papildytos, pratęstos ir patobulintos. Pradinėje kūrybos stadijoje emigracijos terminas buvo analizuojama naudojant „minčių lietaus“ metodą. Buvo užrašoma kiekviena kilusi mintis, idėja, visi žodžiai ir asociacijos susijusios su šiuo terminu. Pav.:

Geriausio idėjos buvo panaudotos meninės idėjos grafinėje vizualizacijoje. Buvo domėtasi ar menininkai savo kūryboje nagrinėja emigracijos reiškinį. Tačiau nepavyko rasti konkrečių darbų, kuriuose būtų nagrinėjamas šis reiškinys, todėl tai ir tapo pretekstu kurti magistro darbą šia tema.

Meninės idėjos centras - stilizuotas Lietuvos kontūras. Esu lietuvė, gimiau ir užaugau Lietuvoje, todėl šiame darbe norėta paliesti savo šalies aktualijas. Lietuvos kontūrai randasi horizontalioje kompozicijoje. Horizontalumas pabrėžia judėjimą, o atvirų kelių, automagistralių užuominos - žmonių migraciją. Migracija, simbolizuojanti teigiamą judėjimo reiškinį atsispindi kairėje kompozicijos dalyje, išreikšta šviesiais tonais ir pustoniais. Ši kompozicijos dalis lengva, šviesi, neturinti neigiamos emocinės įkrovos. Judėjimas vyksta laisvai. Plotai esantys už Lietuvos kontūrų kairėje kompozicijos pusėje simbolizuoja visa platųjį pasaulį. Taigi migracija, judėjimas laisvais keliais tarp Lietuvos ir likusio pasaulio vyksta laisvai, lengvai ir sklandžiai. Kampas sutampantis su Lietuva simbolizuoja lietuvio, žmogaus sąmonės lūžį, mintis atsidūrusias sankryžoje: likti ir puoselėti savitą kultūrą ir papročius, ar išvažiuoti, ar emigruoti, ištirpti, susilieti su masine kultūra. Pasirinkusiems emigranto dalią skirta dešinioji tamsioji kompozicijos pusė. Išvykimas po apsisprendimo tarsi trumpas, bet tuo pačiu ir labai ilgas. Kelionės bilietas

įsigyjamas per kelias akimirkas, o į kokius lagaminus supakuoti prisiminimus, sentimentus, draugystes, artimųjų meilę, ilgesį? Tamsiais tonais norima pabrėžti neigiamą emigracijos pusę, žmonių praradimą ir „proto nutekėjimą“. Šioje darbo dalyje rodoma video instaliacija migracijos tema tarsi skatina apsisprendusius emigruoti pamastyti, gal neverta emigruoti, gal užtenka tik migruoti? Gal pasisvečiavus trumpai grįžti namo? Išvykstantys žmonės tai tarsi išplėšta, kraujuojanti žaizda tėvynei, kuri išreikšta raudonu Lietuvos kontūru. Kompozicijos pradžia ir pabaiga nucina į dirbtinę perspektyvą, kuri sustiprina judėjimo įspūdį.

2.3. Vizualinė “Emigracija” idėjos raiška per pasirinktas medžiagas ir technologijas

Magistro darbo tema “Emigracija” iš dalies padiktavo technologijas, kuriomis atliktas darbas. Kūrybinį procesą pradėtas medžiagų paieškomis. Tekstilės darbui parinktos pilkų atspalvių medžiagos, simbolizuojančios kelią, juk pastarieji – pilkų, melsvų, šaltų atspalvių. Darbe panaudotos įvairios technikos ir technologijos: karpymas, lazerinis karpymas, klijavimas, jungimas, daigstymas, varstymas, siuvimas rankomis ir siuvamąja mašina, sluoksniavimas, klijavimas. Darant darbą buvo pasinaudota šiuolaikinėmis technologijomis - lazeriniu karpymu. Taip pat darbe panaudota autorine technologija – marlė sukietinta lipalu kuri prieš tai buvo praardyta sukuriant ažūrišką faktūrą. Darbe naudojamos įvairios tekstilinės natūralios ir sintetinės bei netekstilinės medžiagos – organza, veliūrinis audinys, flizelinas, atlasas, medvilnė, drobė, siuvimo siūlai, metalizuoti siūlai, dekoratyvinis stiklo pluošto audinys, floristinis audinys.

Medžiagos ir technologijos padeda sukurti kelionės įspūdį, kuris šiame magistro darbe užima svarbią vietą, nes emigracijos tema bandyta perteikti faktūrų, audinio ir spalvos pagalba. Panaudota mišri ir sluoksniavimo technika, kuomet skaidrūs audiniai persišviečia vienas per kitą, suteikdami daugiau atspalvių.

IŠVADOS

1. Literatūros šaltinių analizė parodė, kad tautiškumas, identiškas emigravus į senesnes civilizacijas, turtingesnes įvairių valstybių sąjungas gali būti lengvai prarandamas. Dėl savo tautinių ypatybių, kaip kalbos, tradicijų, kultūros pažinimas ir įvertinimas yra būtinas savo šaknų ir identiteto išsaugojimo pagrindas. O saugoti šias vertybes yra lengviau gyvenant toje pačioje šalyje.
2. Emigracijos reiškinys plačiai išplitęs, įvairių sričių tyrinėtojai aktualizuoja emigracijos problematiką, tačiau pats emigracijos reiškinys kaip meno objektas nėra dažnai sutinkamas.
3. Magistrinio darbo temos idėjos koncepcijos studijų metu gilinimasis į tekstilinių ir netekstilinių, tradicinių ir netradicinių medžiagų pažinimas, meninės raiškos galimybių tyrimas, tradicinių ir šiuolaikinių technologijų pažinimas ir meninių tekstilės tendencijų tyrimas sąlygojo magistro darbo idėją.
4. Meninės idėjos centras - stilizuotas Lietuvos kontūras išreikštas vertikalioje kompozicijoje, kurioje pabrėžiamas judėjimas, o atvirų kelių, automagistralių užuominos - žmonių migracija. Migracija, simbolizuojanti teigiamą judėjimo reiškinį atsispindi kairėje kompozicijos dalyje, išreikšta šviesiais tonais ir pustoniais. Kampas sutampantis su Lietuva simbolizuoja lietuvių, žmogaus sąmonės lūžį, mintis atsidūrusias sankryžoje: likti ir puoselėti savitą kultūrą ir papročius, ar išvažiuoti, ar emigruoti, ištirpti, susiliesti su masine kultūra. Pasirinkusiems emigranto dalią skirta dešinioji tamsioji kompozicijos pusė. Tamsiais tonais norima pabrėžti neigiamą emigracijos pusę, žmonių praradimą ir „proto nutekėjimą“. Išvykstantys žmonės tai tarsi išplėšta, kraujuojanti žaizda tėvynei, kuri išreikšta raudonu Lietuvos kontūru. Kompozicijos pradžia ir pabaiga nueina į dirbtinę perspektyvą, kuri sustiprina judėjimo įspūdį.
5. Iškelta hipotezė, jog emigracija taip pat gali būti meno objektas, pasitvirtino. Tekstilės darbui parinktos pilkų atspalvių medžiagos, simbolizuojančios kelią, taip pat panaudotos įvairios technikos ir technologijos (karpymas, lazerinis karpymas, klijavimas, jungimas, daigstymas, varstymas, siuvimas rankomis, sluoksniavimas, klijavimas). Darbe taip pat panaudota autorinė technologija – marlė sukietinta lipalu, kuri prieš tai buvo praardyta sukuriant ažūrišką faktūrą.

6. Darbe naudojamos įvairios tekstilinės natūralios ir sintetinės bei netekstilinės medžiagos – organza, veliūrinis audinys, flizelinas, atlasas, medvilnė, drobė, siuvimo siūlai, metalizuoti siūlai, dekoratyvinis stiklo pluošto audinys, floristinis audinys. Medžiagos ir technologijos padėjo sukurti kelionės įspūdį, kuris šiame magistro darbe užima svarbią vietą, nes emigracijos tema bandyta perteikti faktūrų, audinio ir spalvos pagalba.
7. Kūrybinės magistro dalies tekstilės darbas - konceptualus, skirtas parodinėms erdvėms.

LITERATŪRA

1. Bielskytė G. Kiek žalingas „protų nutekėjimas“?. [žiūrėta 2008-11-04]. Prieiga per internetą: < <http://www.atgimimas.lt/articles.php?id=1033717022>>
2. Demografijos metraštis (2003). Vilnius
3. Eidintas A. (1993). Lietuvių kolumbai. Vilnius.
4. Gliosaitė K. Ekonominių emigracijos motyvų ir pasekmių vertinimas [žiūrėta 2008-11-04]. Prieiga per internetą: < http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf. >
5. Jankauskaitė V., Radkevičius, A. Nuteka protai, išplaukia lėšos... Ar statysime užtvanką? [žiūrėta 2008-11-04]. Prieiga per internetą: < <http://www.vilnensis.vu.lt/nr - 7/Protai.html>>
6. Kultūrinė emigracija. Istorinės patirtys ir aktualijos (2007) / Sudarytoja: Ieva Pleikienė. Vilnius.
7. Kuzmickaitė D. Teoriniai tarptautinės migracijos diskursai [žiūrėta 2008-10-28]. Prieiga per internetą: < http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf. >
8. Lietuvos respublikos emigracijos politika 1920-1940 m.(2006) / Sudarytoja: Vitalija Kasperavičiūtė.
9. Tautinės tapatybės dramaturgija (2005). Sudarytojai: Romualdas Grigas, Libertas Klimka.
10. Tureikytė D., Sipavičienė A. (2000) Nelegali Migracija Lietuvoje: retrospektyva ir šių dienų problemos. Vilnius.
11. Rytų Europos kultūra migracijos kontekste (2007) / Sudarytoja: Irena Regina Merkienė.
12. Ruzgys J., Eriksonas L. Kodėl išvažiuome iš Lietuvos – ar sugrįšime? [žiūrėta 2008-10-28]. Prieiga per internetą: < http://www.civitas.lt/files/Emigracija_pranesimai.pdf. >
13. Sipavičienė A. (2000). Nelegali migracija Lietuvoje: retrospektyva ir šių dienų problemos. Vilnius.
14. Subačius R. (2008). Žmogus nesuvaldęs sparnuotų žirgų. XXI amžiaus pavojai. Vilnius.
15. Stanaitis, A. (1984). Gyventojų geografija. Vilnius.
16. Šiuolaikinė lietuvių emigracija: paradimai ir laimėjimai (2004). Kaunas.
17. Stankūnienė V., Jonkarytė A., Kikulionienė S., Mitrikas A.A., Maslauskaitė A. (2003). Šeimos revoliucija: Iššūkiai šeimos politikai. Vilnius.
18. Vaitiekūnas S. (2006). Lietuvos gyventojai. Per du tūkstantmečius. Vilnius.
19. Vaitiekūnas S. (2008). Gyventojai. Vilnius.
20. Vitkauskas, P. Kad Lietuva neišsivaikščiotu [žiūrėta 2008-10-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.ausra.pl/0410/PGV.html>>.